

Prof. Sakari Melander
25.2.2025

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 219/2014 vp** eduskunnalle laiksi rikoslain 6 ja 17 luvun muuttamisesta

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain 6 ja 17 lukua siten, että rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa säädettäisiin rangaistuksen koventamisperusteeksi. Lisäksi esityksessä ehdotetaan alle 15-vuotiaan käyttämistä välikappaleena tahallisen rikoksen tekemisessä koskevaa nimenomaista rikossäännöstä. Edelleen esityksessä ehdotetaan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekemistä erityisen nöyryyttävällä tavalla koskevasta koventamisperusteesta säätämistä.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Esityksen tavoitteet

1. Esityksessä (s. 19) todetun mukaan siinä ehdotettujen lainmuutosten tavoitteena on vahvistaa katujengirikollisuuteen, alle rikosvastuuikäisten lasten hyväksikäyttämiseen rikoksen tekemisessä ja nöyryytysväkivaltaan liittyvää rikoslainsäädäntöä. Esityksessä pyritään selkiyttämään rikoslakia säätämällä näihin ilmiöihin liittyvät nimenomaiset säännökset. Lisäksi esityksessä (s. 19) todetaan, että esityksessä pyritään saattamaan siinä tarkoitetuista rikoksista tuomittavat rangaistukset vastaamaan nykyistä paremmin näiden rikosten paheksuttavuutta ja vakavuutta.

2. Selvää sinänsä on, että edellä mainitun kaltaiset tavoitteet ovat sinänsä hyväksyttäviä ja painavaan yhteiskunnalliseen tarpeeseen perustuvia. Esityksessä ei kuitenkaan ole esitetty erityisen vakuuttavia perusteita tai laajaa faktaperustaista tietoa siitä, minkä vuoksi ehdotetut muutokset olisivat välttämättömiä tai edes tarkoituksenmukaisin keino edellä sanottujen sinänsä hyväksyttävien tavoitteiden saavuttamiseksi. Esityksen (s. 5) mukaan Suomessa on tunnistettu noin 10 katujengiksi luokiteltua yhteenliittymää. Edelleen esityksen mukaan Suomessa on vuoden 2023 aikana paljastettu useita katujengeihin liittyviä huumausainekokonaisuuksia, minkä lisäksi tutkitavana on ollut useita kymmeniä vakavia väkivaltarikoksia sanottujen joukkojen toimintaan liittyen. Esityksessä ehdotettua muutosta perustellaan (esim. HE, s. 6) kuitenkin usein vain lähinnä oletetulla riskillä niin sanottujen katujengien kiihtyvistä väkivallasta. Alle rikosvastuukaisten rikolliseen tekoon yllyttämisen suhteen esityksessä (s. 6) todetaan, että Suomessa on viitteitä siitä, että esimerkiksi katujengeissa toimivat käyttävät katujengien ulkopuolisia nuoria apuna rikoksenteeossa. Nöyryyttämisen suhteen esityksessä (s. 7) esitetään, että Suomessa on tehty havain-toja nuorten väkivalta- ja ryöstörikoksiin liittyvästä uhriin kohdistetusta nöyryytysväkivallasta. Erityisen konkreettista faktatietoa ehdotettujen muutosten välttämättömyyden ja perustelta-vuuden tueksi esityksessä ei juuri esitetä.

3. Edellä esitetyn perusteella vaikuttaakin siltä, että ehdotetuille muutoksille on esitettävissä tiet-tyä faktapohjaista tietoa, mutta suurelta osin ehdotetut muutokset perustuvat olettamille ja hie-man epämääräisiksi jääville lausumille, joiden mukaan tietystä sinänsä moitittavasta ilmiöstä on ollut ”viitteitä” tai että siitä ”on tehty havaintoja”. Tämänkaltaisen ainakin osin tai jopa vahvasti olettamille ja jossain määrin epämääräisiksi jäävien perusteiden varaan rakentuva lainvalmistelu ei edusta parasta mahdollista lainvalmistelua. Tältä osin on huomattava, että lainsäädännön ar-viointineuvosto totesi (HE, s. 48) esitystä edeltänyttä esitysluonnosta koskevassa lausunnossaan, että esitysluonnoksesta ei saanut riittävää käsitystä siitä, ovatko ehdotetut keinot tehokkaimpia siinä esitettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Vastaavasti on kiinnitettävä huomiota siihen, että esitykseen (s. 36–42) sisältyvän oikeusvertailevan katsauksen mukaan yhdessäkään verrokki-maassa ei ole vastaavaa lainsäädäntöä kuin mitä esityksessä ehdotetaan.

Rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa rangaistuksen koventamisperusteeksi

4. Esityksessä ehdotetaan, että rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa lisättäisiin ran-gaistuksen koventamisperusteita koskevaan rikoslain (39/1889) 6 luvun 5 §:n 1 momentin 6 koh-taan uudeksi rangaistuksen koventamisperusteeksi. Rikollisjoukko määriteltäisiin säännöksen 3 momentissa. Ehdotetun määritelmän mukaan rikollisjoukolla tarkoitettaisiin vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää yhteenliittymää, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta.

5. Uuden koventamisperusteen tarkoituksena olisi, että niin sanottujen katujengien ja vastaavan tyyppisten henkilöjoukkojen toiminnassa tehdyistä rikoksista tuomittaisiin nykyistä ankarampia rangaistuksia. Esityksen (s. 5) mukaan kevään 2024 tilannekuvan mukaan Suomen poliisi on tun-nistanut noin 10 katujengiksi luokiteltua yhteenliittymää ja näihin yhteenliittymiin on yhdistetty noin 350 henkilöä. Esityksessä (s. 16) katsotaan, että niin sanottuun katujengirikollisuuteen ei liity aivan samanlaista erityistä moitittavuutta kuin järjestäytyneeseen rikollisuuteen, mutta tästä huolimatta niin sanotun katujengirikollisuuden suuremmasta moitittavuudesta olisi perusteltua säätää erityisellä koventamisperusteella. Esityksen (s. 16–17) mukaan rikollisjoukko, jonka

toimintaan kuuluu olennaisesti sellaisten rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta, ilmentää erityistä vaarapotentiaalia henkilökohdaiselle koskemattomuudelle, omaisuudelle ja muille perusoikeuksiin palautuville oikeushyville.

6. Esityksessä ehdotettu sääntely on ensinnäkin epäjohdonmukaista suhteessa siihen Suomessa vakiintuneesti omaksuttuun näkemykseen, että nimenomaisia rangaistuksen koventamisperusteita koskeva sääntely on koventamisperusteiden määrän suhteen niukkaa. Tätä ilmentää esimerkiksi se, että rikosoikeudellisessa sääntelyssä selkeästi omaksuttuna lähtökohtana on ollut motiivien harvalukuinen mainitseminen koventamis- tai lieventämisperusteita koskevassa sääntelyssä. Harvalukuista mainitsemista on pidetty perusteltuna, koska näin onnistutaan nostamaan esille vain kovin harva motiivityyppi (HE 44/2002 vp, s. 181/I). Pääsääntönä on, että mahdolliset teon moitittavuutta lisäävät tekijät voidaan ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa rikoslain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun rangaistuksen mittaamista koskevan yleissäännöksen nojalla. Lisäksi esityksessä ehdotettu rikollisjoukkoa koskeva koventamisperuste vaikuttaa olevan ainakin osin päällekkäinen rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun rikollisen toiminnan suunnitelmallisuutta koskevan koventamisperusteen sekä 2 kohdassa tarkoitetun järjestäytyntä rikollisryhmää koskevan koventamisperusteen kanssa. Esityksen perusteella jää näin epäselväksi, minkä vuoksi vakiintuneesta sääntelytavasta poiketen rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momenttiin olisi lisättävä uusi koventamisperuste, vaikka rikollisjoukon toiminnassa tehtyjen tekojen suhteen voitaisiin tuomita normaalirangaistusta ankarampia rangaistuksia jo voimassa olevan sääntelyn perusteella (ks. tältä osin myös LaVM 16/2022 vp, s. 12–14, jossa tuolloin esitettyä sukupuoleen perustuvaa vaikutinta koskevaa koventamisperustetta koskevassa vastalauseessa kiinnitetään muun ohessa huomiota koventamisperusteita koskevan nimenomaisen sääntelyn yleiseen sekä erityisesti motiiveja koskevaan suppeuteen).

7. Toiseksi ehdotettu koventamisperuste on muotoilultaan varsin epätasällinen sekä avoin ja tulisi oletettavasti aiheuttamaan epäyhtenäistä soveltamiskäytäntöä. Perustuslain (731/1999) 8 §:ssä tarkoitettu laillisuusperiaate edellyttää rikosoikeudelliselta sääntelyltä täsmällisyyttä ja ennakoitavuutta. Ehdotetun sääntelyn epätasällisyys liittyy ennen muuta ehdotettuun rikollisjoukon määritelmään. Ehdotetun määritelmän mukaan rikollisjoukolla tarkoitettaisiin vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää yhteenliittymää, jonka toimintaan kuuluu olennaisesti rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta.

8. Erityisen epäselvänä voidaan pitää ilmaisua ”toimintaan kuuluu olennaisesti rikosten tekeminen, jotka ovat omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta”. Ei ole ensinnäkään selvää, mitä tarkoitetaan sillä, että ryhmän toimintaan kuuluu *olennaisesti* tietynlaisen rikosten tekeminen. Määritelmässä tarkoitettulle rikokselle ei myöskään asetettaisi minkäänlaista esimerkiksi rikoksen rangaistusasteikon kautta määrittyvää vakavuutta koskevaa edellytystä. Esityksen (s. 53) mukaan määritelmä ei nimenomaisesti rajaisi pois mitään rikosta sen tyyppin tai vakavuuden perusteella, mikä tekee ehdotetun koventamisperusteen soveltamisalasta arveluttavan avoimen ja laajan. Olennaista on, että rikollisjoukon toiminnassa tehty rikos, oli se mikä hyvänsä, olisi omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta. Esityksen (s. 53) mukaan tyypillisimpiä rikollisjoukon toimintaan kuuluvia rikoksia olisivat huumausainerikokset, ryöstöt, omaisuusrikokset, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset ja aserikokset.

9. Nähdäkseni määritelmä on tältä osin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallinen, koska sen soveltamisala muodostuu arveluttavan laajaksi. Yleisten paikkojen

järjestyksen ja turvallisuuden kannalta esimerkiksi rikoslain 23 luvun 1 §:ssä tarkoitettu liikenneturvallisuuden vaarantaminen voi olla merkityksellinen. Niin ikään vaikuttaa siltä, että myös useat varsin vähäiset teot voisivat olla ehdotetussa koventamisperusteessa tarkoitettuja yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia. Ehdotettu koventamisperuste näyttäisi soveltuvan esimerkiksi järjestyslain 7 §:n 2 momentissa tarkoitettuun yleisellä paikalla toteutettuun häiriötä yleiselle järjestykselle aiheuttavaan virtsaamiseen tai ulostamiseen, vaikka sanottu teko on rikesakkorikkomuksista annetun lain (986/2016) 14 §:n 6 kohdan mukaan rikesakolla rangaistava. Vastaavasti koventamisperuste näyttäisi soveltuvan myös rikoslain 35 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun vahingontekoon ja luvun 3 §:ssä tarkoitettuun lievään vahingontekoon. On nähdäkseni selvää, että ehdotetun koventamisperusteen muotoilu on tältä osin huomattavan avoin ja ennakoimaton. Ehdotetun koventamisperusteen ongelmallisuutta rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta lisää se, että rikollisjoukon määritelmän sisältämä edellytys ”on omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta” on varsin epätasällinen. Järjestyksen ja turvallisuuden käsitteet ovat epämääräisiä ja epätasällisia eikä koventamisperusteen soveltamista olisi syytä kytkeä merkityssisällöltään näin epätasällisiin ja arvostuksenvaraisiin käsitteisiin, jotka eivät lisäksi vaikuta rajaavan koventamisperusteen käyttöalaa juuri lainkaan.

10. Esityksessä (s. 19–20) katsotaan, että nimenomaisen rikollisjoukkoa koskevan kvalifiointiperusteen säätäminen selkiyttäisi rangaistuksen määräämistä koskevaa lainsäädäntöä siihen verrattuna, että asia jätettäisiin rangaistuksen mittaamista koskevan yleissäännöksen varaan. Siinänsä on totta, että nimenomainen kvalifiointiperuste on laillisuusperiaatteen kannalta tietyllä tavalla täsmällisempi, koska tietyistä seikasta ja sen vaikutuksesta säädettäisiin lainsäädännössä yksityiskohtaisemmin. Eduskunnan lakivaliokunta on sukupuoleen perustuvaa vaikutinta koventamisperusteeksi säädettäessä katsonut sinänsä samoin (LaVM 16/2022 vp, s. 4). Toisaalta on huomattava, että rangaistuksen mittaamista koskeva sääntely on Suomessa perinteisesti pyritty muotoilemaan tavalla, jossa on vältetty liian yksityiskohtaista sääntelyä ja jossa tuomioistuimelle on tarkoituksellisesti jätetty suhteellisen laaja liikkumavara teon moitittavuuden ja rangaistuksen oikeasuhtaisuuden arvioimiseksi. Liian yksityiskohtaisen rangaistuksen mittaamista koskevan sääntelyn on katsottu sivuuttavan tärkeimmän rangaistuksen mittaamisessa huomioon otettavan perusteen, vakiintuneen oikeuskäytännön merkityksen (HE 125/1975 II vp, s. 7/II). Esityksessä omaksuttu näkemys poikkeaa jossain määrin edellä todetusta.

11. Ehdotetussa säännöksessä ei myöskään määriteltäisi, mitä yleisellä paikalla tarkoitetaan. Esityksen (s. 53) mukaan ilmaisu ”yleinen paikka” olisi aihetta tulkita ottamalla huomioon järjestyslain (612/2002) 2 §, jonka mukaan yleisellä paikalla tarkoitetaan tietä, katuja, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä sekä rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa, paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin. On varsin tulkinnanvaraista, voiko yleisen paikan jo itsessään epämääräistä ja tulkinnanvaraista käsitettä käyttää ehdotetun kaltaisessa rikosoikeudellisessa sääntelyssä siten, että hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että käsitteen tulkinnassa olisi aihetta ottaa huomioon järjestyslain sääntely.

12. Kolmanneksi ehdotettu rikollisjoukkoa koskeva koventamisperuste olisi epäjohdonmukainen suhteessa rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun järjestäytyntä rikollisryhmää koskevaan koventamisperusteeseen ja säännöksen 2 momentissa tarkoitettuun

järjestäytyneen rikollisryhmään määritelmään. Vaikka ehdotetussa rikollisjoukon määritelmässä on samankaltaisuutta järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän kanssa, ehdotettu rikollisjoukkoa koskeva määritelmä on huomattavan avoin ja väljästi sekä tulkinnanvaraisia ilmaisuja käyttäen muotoiltu. Järjestäytyntä rikollisryhmää koskevassa sääntelyssä on pyritty tarkkarajaisuuteen ja täsmällisyyteen sekä siihen, että sääntelyä ei sovellettaisi kuin tarkkaan harkituissa tilanteissa, joiden moitittavuus edellyttää koventamisperusteen soveltamista. Järjestäytyntä rikollisryhmää koskevaa koventamisperustetta on myös sovellettu verraten harvoin, mitä voidaan pitää perusteltuna ja koventamisperusteita koskevan sääntelyn tarkoituksen mukaisena. Jos rikoslain 6 luvun 5 §:ään nyt sisällytettäisiin huomattavasti väljempi rikollisjoukon määritelmä, sääntely muodostuisi epä johdonmukaiseksi. Esityksessäkin (s. 16) todetun mukaisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyy enemmän moitittavuutta kuin niin sanottuun katujengirikollisuuteen. Olisi tällöin epä johdonmukaista säätää niin sanottuihin katujengeihin eli esityksessä tarkoitettuihin rikollisjoukkoihin kohdistuvasta koventamisperusteesta huomattavasti väljemmin ja epätasällisemmin kuin järjestäytyntä rikollisryhmää koskevasta koventamisperusteesta säädetään.

13. Edellä esitetyn perusteella vaikuttaa nähdäkseni selvältä, että esityksessä ehdotettua rikollisjoukkoa koskevaa koventamisperustetta ei olisi syytä ehdotetussa muodossa säätää vaan rikoksen tekeminen osana rikollisjoukon toimintaa tulisi voida ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa rikoslain 6 luvun 4 §:ssä tarkoitetun rangaistuksen mittaamista koskevan yleisperiaatteen nojalla. Moitittavimmissa tilanteissa sovellettavaksi tulisivat rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 kohdassa tarkoitettu suunnitelmallisuutta ja 2 kohdassa tarkoitettu järjestäytyntä rikollisuutta koskeva koventamisperuste.

Alaikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen

14. Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 17 luvun 1 b §:ssä säädettäisiin alaikäisen käyttämisestä rikoksen tekemiseen koskevasta itsenäisestä rikossäännöksestä. Säännöksen mukaan tuomittaisiin se, joka 5 luvun 4 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttää viittätoista vuotta nuorempaa henkilöä välikappaleena tahallisen rikoksen tekemisessä, on tuomittava alaikäisen käyttämisestä rikoksen tekemiseen sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Välillinen tekijä olisi lisäksi tekijävastuussa välillisen tekemisen kohteena olevasta rikoksesta eli päär rikoksesta (HE, s. 57).

15. Esityksen tarkoitus on tältä osin ankaroittaa sellaisten tekojen rangaistuksia, joissa tekijä käyttää rikoksen tekemisessä hyväkseen rikosvastuukärajaa nuorempaa henkilöä. Esityksen (s. 20) mukaan säännöksellä vahvistettaisiin välillisen tekemisen oppia selkeyttämällä lainsäädäntöä ja parannettaisiin rikosoikeudellista puuttumista rikosvastuukärajaa nuorempien käyttämiseen rikosten tekemisessä vastuun välttämiseksi. Säännöstä perustellaan myös lasten suojaamisen tavoitteella (HE, s. 17–18 ja 57).

16. Toisin kuin esityksessä katsotaan, ehdotettu säännös ei vahvistaisi välillisen tekemisen oppia asiaa koskevaa sääntelyä selkeyttämällä vaan tekisi välillistä tekemistä koskevasta sääntelystä aiempaa epä johdonmukaisempaa. Ehdotettu säännös näin pikemmin heikentäisi välillisen tekemisen oppia. Välillistä tekemistä koskevan sääntelyn tarkoituksena on huolehtia siitä, että päätekijän vastuun edellytysten puuttuminen ei koidu häntä hyväksikäyttävän eduksi (HE 44/2002 vp, s. 148/I). Esityksessä (s. 57) katsotaan, että ehdotetun säännöksen tarkoittaman välillisen tekijän rikosoikeudellisen vastuun ankaroittamisen perusteena on se vahinko tai vaara, joka liittyy

alle 15-vuotiaan saamiseen rikolliseen tekoon. Selvää sinänsä on, että lasten suojaaminen on valtiösääntöoikeudellisestikin hyväksyttävä ja painava rikosoikeudellisen sääntelyn tavoite. Voidaan kuitenkin kysyä, miten välillisen tekemisen oppi ja välillistä tekemistä koskevan sääntelyn välitöntä tekijää suojaava tavoite toteutuu, jos säädetään vain yhtä suojattavaa välitöntä tekijäryhmää koskeva välillisen tekijän vastuuta ankaroittava erilliskriminalisointi. Voidaan hyvin perusteella kysyä, minkä vuoksi ehdotetaan rikosoikeudellista sääntelyä, joka kohtelee muita välillistä tekemistä koskevan säännöksen suojaamia ryhmiä, esimerkiksi kehitysvammaisia ja psyykkisen poikkeavuustilan vuoksi syyntakeettomia, eri tavoin. Vaikka lasten suojaaminen on rikosoikeudellisen sääntelyn tavoitteena hyväksyttävä, ehdotettu sääntely johtaisi erityissuojelun kohteena olevia ryhmiä eriarvoisesti kohtelevaksi. Esityksessä (s. 20) ehdotettua sääntelyratkaisua perustellaan sillä, että alle 15-vuotiaat ovat muihin välillistä tekemistä koskevassa säännöksessä tarkoitettuihin henkilöryhmiin verrattuna erityisasemassa. Esityksessä todetun mukaan alle 15-vuotiaat ovat henkisesti kypsydeltään kehitysvaiheessa ja voivat olla sen vuoksi erityisen alttiita vaikuttamiselle, minkä lisäksi lapsen käyttäminen rikoksen välikappaleena voi usein vaarantaa tämän kehitystä. On nähdäkseni vaikea nähdä, minkä vuoksi edellä mainitut sinänsä ymmärrettävät perusteet eivät olisi sovellettavissa esimerkiksi kehitysvammaisiin tai psyykkisen poikkeavuustilan vuoksi syyntakeettomiin yksilöihin.

17. Edellä todetun lisäksi on huomattava, että välillisen tekemisen oppia sovellettaessa teon erityinen moitittavuus voidaan ottaa huomioon rangaistusta päärikoksesta tuomittaessa. Jos ja kun on erityisiä perusteita sille, että alle 15-vuotiaiden houkuttelu tai pakottaminen tekemään rikollisia tekoja on erityisen moitittavaa, tällainen lisämoitittavuus voidaan ottaa huomioon rangaistuksen mittaamista koskevan rikoslain 6 luvun 4 §:n yleissäännöksen perusteella. Tarvetta esityksessä ehdotetulle erilliselle rangaistussäännökselle ei näin näytä olevan, minkä lisäksi ehdotetun säännöksen edellä todettu epäjohdonmukaisuus suhteessa välillistä tekemistä koskevan sääntelyn tavoitteisiin perustelee nähdäkseni sitä, että ehdotettua säännöstä ei säädettäisi.

Erityisen nöyryyttävää tekotapaa koskeva koventamisperuste

18. Esityksessä ehdotetaan, että rangaistuksen koventamisperusteita koskevaan rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momenttiin lisättäisiin uusi 7 kohta, jonka mukaan rangaistuksen koventamisperusteena olisi henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tekeminen erityisen nöyryyttävällä tavalla. Esityksen (s. 54) mukaan tarkoitus on ankaroittaa erityisesti nuorten keskuudessa leistyneiden niin sanottua nöyryytysväkivaltaa käsittävien tekojen rangaistuksia. Esityksen mukaan nöyryyttämistekoja, jotka tehdään väkivallan yhteydessä, voidaan pitää lähtökohtaisesti vahingollisempina ja moitittavampina.

19. Selvää sinänsä on, että esimerkiksi väkivallan yhteydessä tehtyjä nöyryyttämistekoja, esimerkiksi sellaisia kuin esityksen s. 55 on mainittu, voidaan pitää varsin moitittavina ja niiden ankarampi rikosoikeudellinen kohtelu on lähtökohtaisesti perusteltua. Erillisen asiaa koskevan koventamisperusteen säätämistä ei kuitenkaan voi pitää perusteltuna, koska rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentissa tarkoitettujen koventamisperusteiden luettelo on perusteltua edellä esitetyn mukaisesti pitää mahdollisimman suppeana. Tältä osin voidaan viitata edellä ehdotettua rikollisjoukkoa koskevaan koventamisperusteen yhteydessä esitettyyn. Selvää myös on, että jos tietty teko on tehty erityisen nöyryyttävällä tavalla, tälle voidaan antaa merkitystä rangaistuksen mittaamisessa rikoslain 6 luvun 4 §:n nojalla. Vastaavasti tekijä voidaan tuomiota esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen ohella kunnianloukkauksesta tai yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä

yhteiseen rangaistukseen, jos kysymys on myös uhrin nöyryyttämisestä. Erilliselle koventamisperusteelle ei näin näytä olevan tosiasiallista tarvetta.

Lopuksi

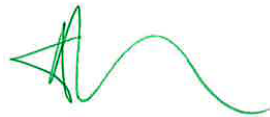
20. Esityksen sisältämien ehdotukset ovat edellä esitetyn perusteella useilta osin periaatteellisesti ongelmallisia ja ne johtaisivat vakiintuneiden rikosoikeudellisten oppien kannalta epäjohtonmuokaiseen sääntelyyn. Tällä voisi olla vaikutusta siihen, että vakiintuneet soveltamiskäytännöt muuttuisivat epäjohtonmukaisiksi ja ennakoimattomiksi. Eduskunnan lakivaliokunnan tulisi tämän vuoksi perusteellisesti arvioida, onko sellaisessa tilanteessa, jossa ehdotetun sääntelyn välttämättömyydelle ei ole esitetty vakuuttavia perusteita ja jossa ehdotettu sääntely olisi omiaan hämärtämään rikoslaissa omaksuttua systematiikkaa ja vakiintuneita sääntelyratkaisuja, pidettävä ehdotettuja lainmuutoksia tarpeellisina, ottaen lisäksi huomioon, että voimassa oleva sääntely jo mahdollistaa ankarammankin rikosoikeudellisen puuttumisen esityksen kohteena oleviin sinänsä moitittaviin ja rankaisemisen arvioisiin tilanteisiin.

21. Erityisenä huomioon otettavana seikkana esityksen sisältämien ehdotusten suhteen tulisi kiinnittää huomiota lapsen oikeuksiin. Kaikki esityksessä ehdotetut lainsäädäntömuutokset liittyvät nuorten rikollisuuteen (HE, s. 4–8), joskaan kaikilta osin esimerkiksi alle 15-vuotiaiden houkuttelemisen tai pakottaminen rikosten tekemiseen ei luonnollisesti välttämättä ole nuorten toteuttamaa. Tältä osin olisi kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että erityisenä lainvalmistelussa huomioon otettavana kysymyksenä tulisi kiinnittää huomiota rikosoikeudellisen sääntelyn vaikutuksiin suhteessa lapsiin ja nuoriin. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) 3 artiklan mukaan kaikessa lainsäädäntöelinten lapsia koskevissa toimissa on otettava huomioon lapsen etu. Lapsen edun toteutumisen varmistamisen tulisi lapsiin vaikuttavissa rikosoikeudellisissa lainsäädäntöhankkeissa olla ensisijaisena huomion kohteena, koska lasten fyysinen ja psyykkinen kehitys on aikuisista poikkeavaa, minkä lisäksi lapsilla on erilaisia kasvatuksellisia ja koulutuksellisia tarpeita kuin aikuisilla. Tämä muun ohessa merkitsee, että esimerkiksi rikosoikeudellisen järjestelmän rankaisullisille tavoitteille ei voi antaa lapsiin kohdistuvan lainsäädännön suhteen yhtä suurta merkitystä (Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti no. 10 (2007) (CRC/C/GC/10, 25 April 2007), 10 kohta). Lisäksi lainvalmistelussa olisi otettava huomioon, että jos ehdotettu kriminalisointi kohdistuisi ennen muuta alaikäisiin, tälle seikalle on annettava merkitystä ehdotetun kriminalisoinnin hyväksyttävyyttä ja oikeasuhtaisuutta arvioitaessa (PeVL 48/2017 vp, s. 8). Jos lähinnä alaikäisiin kohdistuvalle sääntelylle on esitettävissä erityisiä perusteita, perusteiden tulisi olla erityisen painavia ja sääntelyn olisi muutenkin täytettävä ehdotetun välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden vaatimukset (ks. näistä edellytyksistä toisenlaisessa sääntely-yhteydessä PeVL 13/2021 vp, 15 kohta).

22. Vaikuttaa siltä, että esityksessä ei ole erityisemmin ainakaan nimenomaisesti otettu huomioon edellä mainittuja muun ohessa lapsen oikeuksien yleissopimuksesta johtuvia lapsen rikosoikeudellista erityiskohtelua koskevia edellytyksiä. Esityksessä on omaksuttu varsin ankara rikosoikeudellinen näkökulma tekoihin, jotka useimmiten ovat alle 18-vuotiaiden tekemiä. Esityksessä (s. 64) on kyllä sinänsä asianmukaisesti kiinnitetty huomiota lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttiin no. 13, jonka mukaan sopimuspuolilla on velvoite suojata lasta väkivallalta ja hyväksikäytöltä (Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti no. 13 (2011) CRC/C/CG/13), 62 kohta). Esityksessä ei sen sijaan jostain syystä ole kiinnitetty huomiota muihin lapsen oikeuksien yleiskomitean kommentteihin, esimerkiksi edellisessä kappaleessa mainittuun. Lapsen

oikeuksien asianmukainen huomioon ottaminen edellyttää luonnollisesti rikoksen uhrina olevan lapsen erityissuojelua, jolle on esitettävissä painavat valtiosääntöoikeudellisetkin perusteet. Lisäksi lapsen oikeuksien asianmukainen huomioon ottaminen edellyttää rikosoikeudellisten toimenpiteiden mahdollisimman vähäistä ja lyhytkestoista kohdentamista lapseen. Tämä näkökohta ei esityksessä juuri tule esille. Vaikka esimerkiksi nöyryyttäminen toteutetun väkivallan yhteydessä on tekona erityisen moitittava ja näin asia, johon tulee tarvittaessa puuttua myös rikosoikeudellisin keinoin, rikosoikeudellisen sääntelyn ankaroittamista tavalla, joka kohdistuu ennen muuta lapsiin ja nuoriin, ei voi pitää perusteltuna eikä ensisijaisena tapana puuttua tiettyihin havaittuihin ongelmiin. Ensisijaisesti tulisi toteuttaa laaja-alaisia rikoksentorjuntaan liittyviä toimenpiteitä.

Helsingissä 25.2.2025

Sakari Melander
rikosoikeuden professori